

Landbruks- og Matdepartementet
PB. 8007 Dep.
0030 Oslo

Deres ref: 200401333-/CWE

Polhøgda, 1. april 2005

Høringsuttalelse om forslag til ny planteforedlerlov

Vi viser til Landbruks- og matdepartementets (LMD) høringsbrev av 12. januar d.å. og vil i vår høringsuttalelse peke på hvilke endringer den foreslåtte loven innebærer for norsk politikk for forvaltningen av plantegenetiske ressurser i Norge og i internasjonale fora.

Lovforslaget innebærer en markant endring av det juridiske grunnlaget for planteforedlingssektoren og dermed også for rammebetingelsene for landbruket. Hvis lovforslaget blir vedtatt vil det føre til en omlegging av norsk politikk, slik den kom til uttrykk i 1993 da Norge valgte å slutte seg til UPOV'78 til tross for at UPOV'91 allerede var ferdigforhandlet og åpnet for at landene kunne tilpasse sin lovgivning etter den. Blant de mest sentrale konsekvensene av en slik omlegging, ønsker vi særlig å framheve følgende tre:

- Styrkingen av planteforedlerretten, slik den fremgår av lovforslaget, innebærer en forskyvning av rettigheter til plantegenetiske ressurser fra bøndene og småskala planteforedling til å styrke de store planteforedlernes rettsstilling. Endringene vil bidra til å begrense tilgjengeligheten og utvekslingen av plantegenetiske ressurser nasjonalt og mellom land. Konsekvensene av disse endringene er ikke utredet i lovmotivene;
- Lovforslaget støter an mot folkerettslige forpliktelser som Norge har arbeidet for internasjonalt. Det vil bli særlig problematisk å oppnå målsetningene og oppfylle forpliktelsene i Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk; også i forhold til målsetningene i og oppfølgingen av Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) skaper lovforslaget problemer. Lovforslaget vil også svekke Norges tradisjonelle posisjon som brobygger mellom Nord og Sør;
- Lovforslaget og lovmotivene går på tvers av anbefalingene fra Biomangfoldlovutvalget (NOU 2004:28) og vil kunne svekke muligheten for å oppnå målsetningene om bærekraftig bruk og bevaring av mangfoldet av plantegenetiske ressurser til bruk i jordbruket. Sammenhengen mellom lovforslaget og anbefalingene fra Biomangfoldlovutvalget nevnes uten noen vurderinger av hvordan lovforslaget står i forhold til og kan komme i konflikt med utvalgets forslag.

I motivene til lovforslaget er det gjort rede for de endringer i norsk politikk som det medfører, men i svært liten utstrekning for de konsekvenser slike endringer vil føre med seg. Manglende konsekvensutredning er derfor et problem med lovforslaget. I vår gjennomgang utdyper vi hvilke områder som er særlig problematiske og som vi mener det er særlig behov for å få konsekvensutredet før forslaget til en ny lov kan behandles.

I konflikt med Plantetraktaten

Den sentrale intensjonen med Den internasjonale traktaten om plantegenetiske ressurser i mat og landbruk (heretter *Plantetraktaten*), som Norge ratifiserte i 2004, er å legge tilrette for en fri og åpen utveksling av slike ressurser. Vi vil her vise hvordan den nye loven er i konflikt med denne intensjonen:

Definisjon av plantesort

I lovforslaget § 3 er “plantesort” definert som rettslig begrep. Dette er det viktigste begrepet i lovforslaget siden en planteforedlerrett knytter rettsvirkninger til registreringen av en plantesort. Definisjonen er spesifikk og snever. Det er et vilkår i den rettslige definisjonen at en plantesort skal ha evnen til å formere seg uforandret. Denne definisjonen av plantesort er den samme som ble innført i forbindelse med implementeringen av EUs Patentedirektiv i norsk rett. Videre ligger den trolig tett til tidligere praksis slik at den nok innebærer en kodifisering. Endringen ligger derfor først og fremst i at forståelsen av “plantesort” låses til denne snevre definisjonen.

I alminnelig biologisk terminologi er det imidlertid ikke vanlig å legge til grunn at en sort formerer seg *uforandret*; visse endringer fra generasjon til generasjon er en biologisk nødvendighet. Også definisjonen i *Plantetraktaten* er videre og mindre spesifikk enn den som ligger i lovforslaget. Dette skaper en grad av inkonsistens mellom lovforslaget og *Plantetraktaten*. Dette reiser problemer særlig for nyhetskravet som vilkår for planteforedlerrett og for omfanget av retten. Dette blir belyst nedenfor.

Vilkår for planteforedlerrett

I lovforslaget § 1 presiseres det at planteforedlerrett kan gis enten til den som har “foredlet” eller den som har “oppdaget og videreutviklet” en plantesort. Det betyr at det ikke er noe vilkår etter lovforslaget at den som søker om planteforedlerrett selv har *fremforedlet* en ny plantesort.

Alternativet om at en sort kan registreres hvis den er “oppdaget og videreutviklet” er nærmere presisert i høringsbrevet: “Å «oppdage» en sort innebærer å foreta et utvalg innen en naturlig variasjon, mens å «utvikle» en sort beskriver prosessen med formering og evaluering.” Etter dette alternativet er det tilstrekkelig å finne en sort som ikke tidligere er utbudt for salg som foredlingsmateriale, formere den opp og evaluere den.

Dette må leses i lys av § 4 om vilkårene for å få en slik rettighet: Etter første ledd nummer 1 og andre ledd, innebærer nyhetskravet at plantesorten ikke tidligere har vært *utbudt for salg* som en plantesort. Også gjeldende rett legger til grunn et kommersielt nyhetskrav; det nye er kombinasjonen av det kommersielle nyhetskravet og definisjonen av sorteier i forslagens § 1. Dette betyr at plantesorter som har vært dyrket og hvor grøden er omsatt, kan bli ansett som en ny og registrerbar plantesort i lovforslagets definisjon av begrepene, så lenge den samme sorten ikke har vært frembudt *som en plantesort*. Faktisk sett kan altså en sort som har blitt brukt i produksjon men ikke solgt kommersielt som en plantesort oppfylle vilkåret for å bli omfattet av en planteforedlerrett. En nyoppdaget sort kan tidligere ha vært solgt til bruk som mat, vært benyttet i lang tid i mindre kommersielt landbruk eller ha ligget i en frøsamling/genbank og likevel kan bli registrert som en kommersielt ny plantesort. Dette vil medføre en rettsstilstand hvor vilkåret blir langt lettere å oppfylle enn det absolutte nyhetskravet som kreves for å få innvilget et patent.

Den rettslige definisjonen av *plantesort* snevrer inn hva som regnes kjent fra før og som dermed ikke kan bli registrert som en beskyttet plantesort. Dette innebærer at noe som har vært betegnet som en plantesort fra et *biologisk ståsted* kan falle utenfor den spesifikke juridiske definisjonen og dermed regnes som en *ny* plantesort. Noe som har vært ansett som en plantesort (utfra en vid biologisk forståelse) kan etter lovforslaget bli regnet for å være for ustabil og dermed ikke utelukket fra å bli underlagt en eksklusiv rett etter at den har blitt formert og evaluert til å bli tilstrekkelig stabil. Dette blir et særlig problem for tidligere bruk i land, særlig utviklingsland, der planteforedlingen skjer i den uformelle sektoren.

Konflikt med internasjonale forpliktelser om tilgang på genmateriale(Plantetraktaten)

Denne vide adgangen til å få en planteforedlerrett er i strid med den folkerettslig forpliktelsen som Norge er bundet av gjennom Plantetraktaten. Plantegenetisk materiale til jordbruksformål skal utveksles fritt mellom landene, til alles beste. En del av det politiske kompromisset er at landene er forpliktet til å sikre at ingen skal kunne skaffe seg eksklusive rettigheter til det materialet de får tilgang til gjennom Plantetraktaten *i den form det er mottatt*.¹

Ved å gi planteforedlerrett til en plantesort som er “oppdaget og videreutviklet”, forstått på den måten som høringsbrevet legger til grunn, vil Norge åpne for at materialet fra det åpne multilaterale systemet kan bli *funnet*, deretter *formert og evaluert* og dermed gjort til objekt for en planteforedlerrett.

Hvis Norge gjør det mulig å ta plantegenetisk materiale ut av det multilaterale systemet, vil det begrense tilgjengeligheten til plantegenetisk materiale, siden materiale som tidligere kunne utveksles fritt over landegrensene da ikke lenger kan det. Det er fare for at utviklingslandene vil reagere mot at industrilandene etablerer immaterielle rettigheter som kan innskrenke utvekslingen innenfor det multilaterale systemet. En slik lovendring kan sette den internasjonale politiske prosessen for å etablere åpen og fri utveksling av plantegenetiske ressurser i fare.

I sitt forslag til Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold foreslår Biomangfoldlovutvalget å styrke denne målsetningen: ”Utvalget mener at det så langt som mulig må sikres mot at det på grunnlag av uttak av materiale fra samlingene etableres immaterialrettigheter som vil begrense andres bruk av det genetiske materiale som tas ut av samlingene” (NOU, 2004:28. s. 529). Biomangfoldlovutvalget går altså enstemming inn for at Norge må sikre at forpliktelsene og målsetningene om fri utveskling uten immaterielle begrensninger oppfylles. Hvis Norge velger løsningen som foreslås i lovforslaget, vil det kunne svekke den brobyggerrolle mellom industriland og utviklingsland som høringsnotatet legger til grunn at opprettholdes (side 3 og 19).

Alternativ formuleringsmulighet

For å unngå de problemene som her er belyst, kan ordlyden § 1 endres til følgende: “*Den som har fremforedlet en plantesort eller som dennes rett er gått over til (sortseieren), kan etter søknad få enerett til å utnytte sorten i samsvar med denne lov (planteforedlerrett).*” Da er setningsleddet ”eller oppdaget og videreutviklet” tatt ut og forstavelsen “frem-” er lagt til før “foredlet”.

---

¹ Plantetraktaten artikkel 12.3 lyder: “Recipients shall not claim any intellectual property or other rights that limit the facilitated access to the plant genetic resources for food and agriculture, or their genetic parts or components, *in the form received* from the Multilateral System;” (vår uthevelse).

En grunnleggende perspektivendring: Utvidelse av planteforedlerretten

Dersom lovforslaget blir vedtatt slik det nå er formulert, innebærer dette et tidsskille i norsk politikk for forvaltningen av plantegenetiske ressurser. Omfanget av planteforedlerretten i lovforslaget ligger tett opp til den eksklusive retten som følger av et patent. Vi tar her for oss hva utvidelsen av planteforedlerretten består i og peker på noen sentrale konsekvenser av en slik rettstilstand.

Problem med at planteforedlerretten gjøres mer lik patentretten

Det foreslåtte omfanget av planteforedlerretten vil overføre en rekke aktiviteter som nå er lovlige for enhver til den private sorteieren og dermed styrke dennes eksklusive rettigheter. Lovforslaget innebærer at planteforedlerretten blir likere patentretten. Planteforedlerretten innvilges etter mer lempelige vilkår enn et patent. Blant annet er det tilstrekkelig å *finne, formere og evaluere* en sort for å få en eksklusiv rett, den må ikke *oppfinnes* slik som kreves i patentretten. Begrunnelsen for mer lempelige vilkår for planteforedlerrett er at den har vært langt mindre omfattende enn patent og at de har vært tilpasset planteforedlersektorens spesielle behov for immaterielle rettigheter. Det bærende hensyn har vært den spesielle dynamikken som gjelder innenfor planteforedlersektoren: Aktørene er avhengig av å ha enkel og billig tilgang til plantegenetisk materiale for å drive utviklingen raskt fremover. Lovforslaget gjør omfanget av rettigheten videre uten at dette reflekteres i vilkårene for å få innvilget en planteforedlerretten. Når omfanget av en planteforedlerrett blir strengere, forrykkes balansen mellom sorteieren og andre brukere av det plantegenetiske materialet. Da faller en viktig del av begrunnelsen for lempeligere vilkår for planteforedlerrett bort.

Utvidelse av planteforedlerrettens omfang med hensyn til bruken av beskyttede plantesorter

En grunnleggende forskjell mellom gjeldende rett og forslaget er at den gjeldende loven presiserer at planteforedlerretten omfatter bruk av plantesorten med "formeringsformål". Lovutkastet benytter en helt annen terminologi. Planteforedlerretten er her rettet mot "formeringsmateriale". Denne endringen av terminologi innebærer et markant skifte for når rettsreglene får anvendelse: Tidligere måtte det plantegenetiske materialet anvendes med "formeringsformål" for at det skulle være omfattet av planteforedlerretten. Det betyr at en rekke håndteringer, alt som ikke hadde "formeringsformål", falt utenfor planteforedlerrettens anvendelsesområde.

Lovforslaget innebærer en delvis eksklusiv rett over plantematerialet som sådan, mens det tidligere bare var visse typer bruk av materialet som var omfattet av eneretten. Hovedregelen foreslås endret slik at all bruk av platesorten omfattes uavhengig av formål, dog slik at visse unntak stilles opp i loven. Dette er med på å dreie planteforedlerretten i retning av patentretten.

Andre planteforedlers muligheter til å benytte seg av beskyttede plantesorter innskrenkes. Også dette er en endring fra tidligere lov. Mens planteforedlere tidligere kunne benytte beskyttet materiale fritt til videreforedling av plantesorter (breeders' exemption), vil de ifølge § 7, tredje ledd ikke lenger kunne benytte seg av slikt materiale hvis det medfører gjentatt bruk av en beskyttet sort. Ei heller kan de benytte seg av lignende plantesorter eller sorter som i vesentlig grad er utviklet fra en beskyttet sort.

Utvidelse av planteforedlerrettens omfang til liknende og relaterte plantesorter

Etter gjeldende lov får sorteieren rett til den sorten han har fremfodlet. Dette er også utgangspunktet i lovforslaget. Dette følger av formuleringen i § 6 første ledd første punktum "den beskyttede sorten". Men for lovforslaget er dette kun et veldig formelt utgangspunkt.

Den egentlige hovedregelen og en av de mest omfattende endringene i lovforslaget er formulert i i § 6 fjerde ledd nummer 2: ‘Bestemmelsene ovenfor kommer også til anvendelse for [...] sorter som ikke klart kan skilles fra den beskyttede sorten i samsvar med § 4 første ledd nr. 2 [og ...]’ Ordlyden er innfløkt ved at den viser til vurderingen etter § 4 første ledd nr. 2 om at en sort må kunne skilles klart fra andre sorter som var kjent på søknadsdagen for å oppfylle vilkårene.

Lest i sammenheng innebærer lovforslaget at den som har registrert en sort ikke bare får en planteforedlerrett til den sorten han har beskrevet, men også til alle andre variasjoner som ligner – helt ut til den variasjonen som ville ha oppfylt vilkåret om klart å kunne adskilles fra den registrerte sorten. Dette innebærer at den som registrerer en sort automatisk får rett til lignende plantemateriale, selv om disse ikke ville ha oppfylt kravet til selv å bli registrert som plantesort. Dette til tross for at han selv ikke gjorde krav på det. Ei heller er vilkårene for å registrere disse variasjonene oppfylt. Når det gjelder omfanget av den beskyttede sorten, så utvides den snevre definisjonen fra lovforslaget § 3. Sorteieren får ikke bare enerett til det plantematerialet som kan formere seg uforandret, men også det som er lignende den beskyttede sorten. Her kommer det andre problemet med definisjonen av plantesort til syne.

Forslaget vil skape en mosaikk av private rettigheter. Hver enkelt nye planteforedlerrett vil dekke alle mindre og uvesentlige variasjoner helt ut til det som vil være en ny og atter beskyttbar plantesort. I motivene presenteres dette som å ‘...hindre[r man] at en sort «faller mellom to stoler» slik at den ikke kan beskyttes til tross for at den kan utnyttes fritt.’ (side 27) Dette kommenteres imidlertid ikke nærmere. Det å ‘falle mellom to stoler’ her ville bety at det plantegenetiske materialet ville være åpent tilgjengelig for alle. Det er oppsiktsvekkende at LMD kaller det å kunne benytte dette plantegenetiske materialet fritt i videreføring som å falle mellom to stoler.

Å etablere en slik mosaikk av retter vil ha flere følger: For det første vil planteforedlere generelt få oppleve at færre plantesorter er fritt tilgjengelig for planteføring, og dette vil trolig ha negative effekter for planteføringene. I Norge kan vi for eksempel oppleve at utenlandske selskaper kommer inn og beskytter en sort og dermed også liknende og relaterte sorter, og slik reduserer for eksempel norske Graminors føringmuligheter og markedsandel. Dette har skjedd i andre land. Slike markedseffekter av lovforslaget er ikke utredet.

For det andre øker sjansen for at det innvilges nye planteforedlerretter som omfatter materiale som allerede var fritt tilgjengelig, men ikke beskyttbart fordi det ikke skiller seg tilstrekkelig fra andre sorter. Variasjoner over en beskyttet sort blir i større grad enn før omfattet av den registrerte sorten. Dette vil redusere eller fjerne det frie rommet som planteføring er avhengig av. Størst konsekvenser vil dette ha for planteføring av mer uformell art. Der lokale tilpasninger av en registrert sort – som ikke er en ‘essentially derived variety’, men som heller ikke selv er registrerbar – vil omfattes av planteforedlerretten.

Konsekvenser for utveksling av plantegenetisk materiale

Etter lovforslaget § 6 første ledd nummer 6 ‘innebærer planteforedlerrett at andre enn sorteieren ikke kan utnytte den beskyttede sorten uten sorteierens samtykke ved å ... eksportere formeringsmateriale’. Etter nummer 5 i samme paragraf omfattes det å ‘importere formeringsmateriale’ av sorteierens rett. Høringsnotatet (på side 23) uttrykker tydelig på at: ‘I motsetning til gjeldende lov innebærer forslaget til ny lovbestemmelse at sorteierens beskyttelse ikke knytter seg til et vilkår om at utnyttelsen av plantematerialet skal skje

ervervsmessig.” Dette innebærer at eksport av formeringsmateriale også uten kommersielle hensikter omfattes av den retten en sortseier får. Ikke bare eksport av den registrerte sorten selv, men også av de andre variasjoner som ligner (se forrige avsnitt) omfattes av retten.

Når både det beskyttede materialet og lignende materiale omfattes, innebærer dette en innskrenking av mulighetene til å utveksle plantegenetisk material på tvers av landegrenser. Dette strider mot prinsippene i Plantetraktaten. Selv om det vil beskytte de eksklusive rettighetene til en sortseier, vil det redusere tilgangen til plantegenetisk materiale for mange andre planteforedlere. Planteforedlere er netto mottakere av plantegenetisk materiale: de bruker langt flere sorter i foredlingprosessen enn det antall sorter de dyrker fram. Dermed vil alle, med unntak av de aller største multinasjonale aktørene, bli tapere i et slikt system. Denne rettstilstanden vil hindre eksport av plantemateriale til internasjonale genbanker, slik vi går nærmer inn på i neste avsnitt. Det er tvilsomt om slike begrensninger på utveksling av plantegenetisk materiale vil gavne norske planteforedlere.

Konsekvenser for bevaring av plantegenetisk materiale i genbanker

Det å lagre formeringsmateriale omfattes også av planteforedlerretten. Denne delen av den eksklusive retten presiseres i høringsbrevet: ‘Første ledd nr. 7 fastsetter at andre enn sortseieren ikke kan **lagre** formeringsmateriale for å utnytte det på en slik måte som nevnt i første ledd nr. 1-6 uten samtykke fra denne. Bestemmelsen er ny i forhold til gjeldende lov og omfatter også den som lagrer formeringsmateriale uten selv å forføye over det. Den som lagrer formeringsmateriale for de angitte formål på oppdrag fra andre, trenger således sortseierens samtykke.’ (side 24-25, vår utheving).

Genbanker, frøsamlingene som skal bevare plantegenetisk materiale og sikre en effektiv utveksling av det gjør nettopp dette. De bevarer plantegenetisk materiale uten kommersielle hensikter uten selv å forføye over det. Denne bestemmelsen innebærer dermed at sortseieren får en eksklusiv rett til å samtykke eller nekte samtykke til at den registrerte sorten samt nærliggende ikke-registrerbare sorter oppbevares i genbanker. Siden genbanker er viktig for å bevare plantegenetisk mangfold vil en slik begrensning kunne skape problemer for å nå målsetningene i Plantetraktaten og CBD.

Konsekvenser for bønders rettsstilling

Utvidelsen av planteforedlerretten medfører en innskrenking av bønders rettigheter til plantegenetisk materiale. Dette er en av de mest omfattende endringer av norsk politikk. Bønder har alltid kunnet benytte innhøstet plantemateriale fritt, også om såvaren var plantesortsbeskyttet etter gjeldende rett. Lovforslaget innskrenker denne muligheten. Lovforslaget § 7 og § 8 innebærer at en bonde får lov til å benytte seg av innhøstet materiale neste sesong, dersom dette gjelder havre, bygg, rug hvete, rughvete og poteter, og bonden betaler vederlag for dette til sortseieren. Dersom bonden dyrker disse artene på et areal som er mindre enn 200 dekar (korn) eller 40 dekar (poteter) er han/hun fritatt fra å betale vederlag. Dersom lovforslaget blir vedtatt, blir det forbudt å benytte seg av innhøstet materiale fra alle andre sorter enn de som her er nevnt til neste sesong, dersom de i utgangpunktet var plantesortsbeskyttet. Bøndenes sedvanerett er sterkt innskrenket. Betalingsplikten går lengre enn det som kreves etter UPOV’91 artikkel 15.2.

Begrunnelsen for å bare unnta ‘havre, bygg, rug hvete, rughvete og poteter’ er at ‘... disse er de mest aktuelle artene i forbindelse med bruk av egenprodusert formeringsmateriale i Norge’. Dette utsagnet utdypes ikke. Det er videre vanskelig å ha noen oversikt over om dette holder stikk siden bruk av egenprodusert formeringsmateriale nettopp skjer utenfor statistikk.

Ved å etablere en omfattende hovedregel og et svært spesifikk unntak etableres en rettstilstand der alle endringer i fremtiden faller inn under hovedregelen og ikke under unntaket. Det gjør at endringer i de faktiske forholdene vil kreve at det gjøres endringer i loven. Dette er en tung vei å gå. Det gir også sorteieren fordelene av endringer i fremtiden, og etablerer en tilsvarende dårligere rettslig situasjon for bøndene.

Lovforslaget sender også nye signaler ut over Norges grenser. Plantetraktatens formuleringer om bønders rettigheter er vage, og det er ikke avklart hvordan de kan implementeres. I de internasjonale forhandlingene på dette området har Norge tradisjonelt hatt en viktig brobyggerrolle mellom grupper av land i Nord og Sør, og denne rollen blir ikke mindre viktig ved de neste forhandlingsrundene om implementeringen av Plantetraktaten. Ved å innføre de foreslåtte bestemmelsene vil Norge svekke sine muligheter som foregangsland og brobygger på dette området.

Varigheten av planteforedlerretten

Lovforslaget § 20 første ledd foreslår at: "En planteforedlerrett kan opprettholdes inntil utgangen av det tjuenfemte kalenderår etter det året da planteforedlerretten ble meddelt. For trær og vinranker kan planteforedlerretten opprettholdes i tretti år." Dette er en vesentlig endring fra den gjeldende loven. Forslaget innebærer fem år lengre beskyttelsestid enn UPOV'91 krever. Begrunnelsen for dette er at finsk og svensk lovgivning samt EF-forordningen om planteforedlerrett inneholder en tilsvarende bestemmelse. Nordisk rettsenhet er et argument som tradisjonelt veier tungt i norsk rett. Dette forslaget innebærer imidlertid samfunnsøkonomiske og bedriftsøkonomiske omfordelinger: Sortseierens rett blir betydelig forsterket, økt med hhv. 25 % og 20 %. Høringsnotatet analyserer ikke hvilke konsekvenser det vil få for bøndene og for andre planteforedlere. Begrunnelsen er mangelfull sett i lys av de store konsekvensene forslaget vil få og at det går lengre enn hva som kreves for å bli medlem av UPOV'91.

Forslag: Ordlyden i § 20 første ledd endres til det følgende: "En planteforedlerrett kan opprettholdes inntil utgangen av det [tjuende] kalenderår etter det året da planteforedlerretten ble meddelt. For trær og vinranker kan planteforedlerretten opprettholdes i [tjuenfem] år."

Opplysningsplikt om opphavsland og forholdet til Konvensjonen om biologisk mangfold

LMD foreslår at det skal bli straffbart å ikke opplyse om hvor det biologiske materialet som inngår i den nye plantesorten er hentet fra. Dette er kopi av den bestemmelsen som regjeringen brukte for å gjøre EUs patentdirektiv mindre problematisk for to av regjeringspartiene. Rettslig sett vil imidlertid en straffesanksjon for manglende opplysninger ikke ha noen effekt. Det er to hovedforhold som begrunner dette: For det første utformingen av pliktbestemmelsen i lovforslaget § 10, og for det andre, bestemmelsen i straffeloven som er valgt.

Pliktbestemmelsen i lovforslaget

I følge lovforslaget § 10, fjerde ledd, skal en søker oppgi hvor det biologiske materialet som inngår i sorten er mottatt eller hentet fra. Dersom materialet er mottatt eller hentet fra et land som krever at det innhentes samtykke for uttak, skal det opplyses i søknaden om samtykke er innhentet. Motivene til lovforslaget legger til grunn er at opplysningsplikten ikke er særlig praktisk for plantegenetisk materiale som omfattes av det multilaterale systemet: "Oppgivelse

av leverandørland og evt. opprinnelsesland vil i denne sammenhengen ikke være relevant, og heller ikke konsistent, med traktaten.” (side 41).

Plantegenetisk materiale som benyttes i nye sorter vil i de fleste tilfeller være omfattet av Plantetraktaten. Som regel vil det da være tilstrekkelig å oppgi at materialet er hentet fra det multilaterale systemet. I motsetning til for genetiske ressurser som bare reguleres av Konvensjonen om biologisk mangfold, vil altså ikke en slik opplysningsplikt ha noen praktisk betydning. Å foreslå en slik opplysningsplikt, samt å beskrive forslaget over nærmere fem sider, har en villedende effekt.

Straffeloven § 166 er lite egnet

For de genetiske ressursene som ikke omfattes av det multilaterale systemet under Plantetraktaten, men av CBD, vil plikten kunne inntre dersom landets lovgivning krever det. Men i disse tilfellene vil valget av straffebestemmelse gjøre at brudd på pliktbestemmelsen ikke vil få strafferettslige konsekvenser.

Fra et rettslig perspektiv er det imidlertid interessant å reise spørsmålet om hvilken allmennpreventive effekt bruken av straffeloven § 166 kan få. Dette vil avhenge av hvor stor sjanse det er for å bli dømt for overtredelse av bestemmelsen. Pliktbestemmelsen dekker to typetilfeller: tilfellet der sorteieren ikke oppgir noen opplysninger og der sorteieren gir uriktige opplysninger.

Lovforslaget § 10 sjette ledd først punktum lyder: “Brudd på opplysningsplikten etter fjerde ledd er straffbart så langt det følger av straffeloven § 166.” Ordvalget her “så langt det følger av” innebærer en vesentlig begrensning: Det er ikke alltid straffbart å bryte pliktbestemmelsen i lovforslaget. Spørsmålet om straffbarhet overlates med denne bestemmelsen til den alminnelige bestemmelsen i straffeloven § 166.

Straffeloven § 166 dekker falsk forklaring og ikke manglende opplysninger. Bestemmelsen tar i utgangspunktet ikke sikte på å regulere det forholdet at informasjon ikke oppgis. Manglende opplysninger kan tenkes å falle inn under straffebestemmelsen hvis pliktbestemmelsen i planteforedlerloven oppstiller et krav til at patentsøker avgir en *erklæring* om at opplysningene er fullstendige. Det oppstår derfor en tolkningstvil om det i det hele tatt er straffbart etter straffeloven § 166 å ikke gi disse opplysningene. Dette er et svakt lovgrunnlag, særlig siden det gjelder idømmelse av straff. Det vil derfor være sjelden at den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet vil anses for å være oppfylt av en domstol.

Straffeloven § 166 krever forsett. Som det står i motivene: “Bestemmelsen rammer den som forsettlig gir uriktige opplysninger til offentlig myndighet når det foreligger opplysningsplikt. Uaktsomhet rammes ikke.” (side 43). Dette er et strengt krav. Her virker de alminnelige reglene om bevis i straffesaker inn. For at noen skal kunne straffes etter bestemmelsen må påtalemyndighetene bevise *utover enhver rimelig tvil* at patentsøkeren *bevisst* har gitt gale opplysninger. Det er ingen enkel sak å bevise at de gale opplysningene ble gitt forsettlig. Å bevise at patentsøkeren med vilje ga feil eller mangelfulle opplysninger i patentsøknaden vil ikke bli noen lett oppgave for påtalemyndighetene.

Det å foreslå straff som virkemiddel i denne sammenhengen vil ikke ha noen rettslig effekt. Effekten av forslaget er kun å gi et politisk inntrykk av at regjeringen foreslår en balansert utvikling, mens den rettslige realiteten altså er at sorteierens rettigheter styrkes i vesentlig

grad i forhold til bøndenes og andre planteforedleres stilling. Denne straffebestemmelsen endrer ikke på disse rettslige realitetene.

Norges forhold til UPOV

Lovforslaget legger opp til at Norge skal bli medlem av UPOV'91. På noen punkter går lovforslaget endog lengre enn det som er rettslig bindende etter UPOV'91. Norge er ikke internasjonalt forpliktet til å bli medlem av UPOV'91 eller å vedta en lovgivning i samsvar med UPOV'91. Gjeldende rett er tilstrekkelig for å oppfylle kravene i TRIPS-avtalen artikkel 27.3(b). Forskning fra Fridtjof Nansens Institutt viser at det utøves tildels sterkt press på enkelte land for å innføre UPOV'91-kompatibel lovgivning som en implementering av TRIPS-avtalen artikkel 27.3(b).

Når Norge vurderer å endre planteforedlerloven på en så grunnleggende måte er det viktig at muligheten for å velge en løsning som er tilpasset de spesielle forholdene i norsk landbruk vurderes, enten det er å beholde en lov basert på UPOV'78, tiltre UPOV'91 eller velge en løsning som ligger mellom. De manglende utredningene av konsekvensene av lovendringene for Norge skaper tvil om hvorvidt konsekvensene av lovforslaget for norske forhold er tilstrekkelig overveiet.

Anbefalinger

Fridtjof Nansens Institutt anbefaler en grundig konsekvensutredning av lovforslaget med henblikk på revisjon. Et revidert lovforslag bør sendes ut til ny høring. I en slik konsekvensutredning må det legges spesiell vekt på hvordan planteforedlerretten kan utformes på en slik måte at den ikke spiller mot de internasjonale forpliktelsene Norge har arbeidet for og er bundet av. Spesielt må forholdet til målsetningene og bestemmelsene i Den internasjonale traktaten for plantegenetiske ressurser for mat og landbruk (*Plantetraktaten*) og til Konvensjonen for biologisk mangfold (CBD) vurderes grundigere. Videre må lovforslaget vurderes i sammenheng med anbefalingene fra Biomangfoldlovutvalget (NOU 2004:28) for å opprettholde konsekvens i Norges politikk på dette viktige området.

Vi håper at våre innspill er nyttige for den videre prosessen.

Med vennlig hilsen
for Fridtjof Nansens Institutt

Peter Johan Schei
direktør